

2. Гришина И. В. Качество жизни населения регионов России: методология исследования и результаты комплексной оценки / И. В. Гришина, А. О. Польшнев, С. А. Тимонин // Современные производительные силы. – 2012. – № 1. – С. 70–84.
3. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / О. А. Грішнова. – 4-те вид., оновл. – К. : Знання, 2009. – 390 с.
4. Узунов Ф. В. Оцінка рівня і якості життя населення : автореф. дис. ... к.е.н. : спец. 08.09.01 / Ф. В. Узунов. – Х., 2004. – 19 с.
5. Центр гуманитарных технологий (гуманитарные технологии и развитие человека экспертно-аналитический портал) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru>.
6. Human Development Report 2013 // Web site of the United Nations Development Programme (UNDP) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://hdr.undp.org>.
7. The Economist Intelligence Unit's Quality-of-Life Index [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.economist.com>.
8. World Competitiveness Yearbook 2013 // Web site of the Institute for Management Development International (Lausanne, Switzerland) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.imd.ch>.

Надійшла до редколегії 02.06.2014 р.

УДК 378 : 372.77 (477)

А. В. РОМІН

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ УКРАЇНИ

Розглянуто основні державні механізми управління конкурентоспроможності вищих навчальних закладів. Проаналізовано основні напрями щодо підвищення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг та вдосконалення системи акредитації вузівської системи.

Ключові слова: конкурентоспроможність, система управління, вищий навчальний заклад, освітні послуги.

The article describes the basic state management mechanisms competitiveness of higher education institutions. Analyzed the main directions for increasing the competitiveness of the educational market, and improving the system of university accreditation system.

Key words: competitiveness, governance, higher education, educational services, higher education.

Економічні умови розвитку України як суверенної, незалежної держави орієнтують її на європейський курс розвитку. Визначальними чинниками розвитку країни на даному етапі є формування інформаційного суспільства, управління глобалізаційними процесами, підвищення рівня управління соціально-економічними та педагогічними системами. Ці обставини зумовлюють необхідність підвищення рівня ефективності управління галуззю освіти в цілому, загальноосвітніми навчальними закладами і навчальним процесом зокрема. З огляду на це постає завдання наукового обґрунтування теоретичних засад організаційних механізмів управління освітою як важливого чинника підвищення його ефективності.

Управління конкурентоспроможністю у сфері надання освітніх послуг є новим об'єктом дослідження управлінської науки як в Україні, так і інших країнах. Значний внесок у розвиток теорії освітнього менеджменту зробили зарубіжні і вітчизняні вчені, серед яких Ю. Петруня, М. Матвій, І. Іванова, Л. Карамушка, С. Мамонтов, Т. Матвій, Т. Оболенська, Н. Ушакова, Є. Хриков та ін. Деякі аспекти якості роботи та конкурентоспроможності ВНЗ розглядали В. Заболотний, А. Тибіня. При цьому питання, пов'язані з особливостями управління вищими навчальними закладами, висвітлено недостатньо і вимагають додаткових досліджень.

Метою статті є аналіз механізмів удосконалення вищої освіти у вищих навчальних закладах ДСНС.

Удосконалення відомчої освіти в системі ДСНС України – нагальна вимога сьогодення, зумовлена завданнями реформування системи кадрів цивільного захисту України з метою підвищення ефективності діяльності щодо запобігання надзвичайних ситуацій. Ураховуючи загальну тенденцію прагнення молоді до здобуття вищої освіти, а також соціальні аспекти підвищення соціального професійного статусу, особливо актуальною є інтеграція вищої професійної освіти до загально прийнятих європейських стандартів. І: На основі саме такого підходу ВНЗ зможуть сформувати власну стратегію розвитку з урахуванням потреб споживачів ринку освітянських послуг і ринку праці. Вищі навчальні заклади (як загальні, так і відомчі) повинні знати потреби абітурієнтів, держави, роботодавців і відповідно до цього шукати власну нішу на ринку праці не тільки для фахівців, які готуються за державним замовленням, а й для студентів, що навчаються на контрактній основі. Їхнє працевлаштування повинно стати одним з пріоритетів і показників ВНЗ.

За європейською шкалою оцінки роботи вищів можна виділити декілька варіантів встановлення критеріїв оцінки їх престижу. В усіх загально визначених міжнародних системах акредитації – AACSB, EQUIS, SEEMAN – цілі встановлюються професійними співтовариствами за поточними і перспективними потребами бізнесу. Лише попередньо національною системою проводиться акредитація окремих програм. Оцінка якості роботи вузів відбувається за допомогою комбінації практичних і академічних показників. До найбільш вагомих із них належать такі:

- зростання матеріального статку (зарплати) випускників;
- кар'єрне зростання;
- зростання компаній, в яких працюють випускники;
- рівень попиту бізнесу на випускників;

- глобалізація діяльності і міжнародне визнання навчальних програм;
- академічна кваліфікованість (наукові ступені) і активність викладачів (дослідження, публікації);
- відповідність навчальних планів і програм мінливій практиці і вимогам сучасного бізнесу [3].

Атестація ВНЗ є одним із загальноприйнятих у світовій практиці “інструментів” забезпечення якісної освіти, основною формою державно-суспільного контролю за діяльністю освітніх установ. Метою та змістом атестації ВНЗ є встановлення відповідності змісту, рівня та якості навчання і виховання студентів, підготовки випускників освітніх установ (незалежно від форм отримання освіти) вимогам державних освітніх стандартів [4]. Умовою атестації освітньої установи, що видає документ про освіту, є позитивні результати підсумкової атестації не менш ніж половини його випускників протягом трьох послідовних років, попередніх атестації. При атестації освітньої установи встановлюються:

- відповідність змісту, рівня та якості підготовки випускників ВНЗ вимогам державних освітніх стандартів на основі позитивних результатів (виконання тестових завдань, контрольних, кваліфікаційних і дипломних робіт) підсумкової атестації;
- відповідність навчальних планів і навчальних програм, якості підготовки випускників вимогам державних освітніх стандартів;
- відповідність педагогічних, інженерно-педагогічних і керівних кадрів ВНЗ встановленому рівню кваліфікації.

Атестація ВНЗ є управлінським механізмом стимулювання професіоналізму викладача внаслідок того, що освітнє середовище впливає певним чином на особистість викладача. Освітнє середовище, вузівська аудиторія, педагогічний колектив, навчальна група – особливі, що ніколи не залишаються незмінним середовищем. Воно унікальне своїми зв'язками та взаємодіями (сукупність інформаційного, пізнавального, психологічного та ін.). Значна частина цих взаємодій має, як правило, цілеспрямований характер. При цьому відбувається передача знань, позитивних умінь і навичок, формування етичних та інших якостей особистості, розвиток її творчих здібностей. Але й саме освітнє середовище діє на людину. Ефективність взаємодії освітнього середовища і викладача залежить від інтелектуального й культурного досвіду, накопиченого її учасниками, пізнавальних та інших засобів, що є в їх розпорядженні. Атестація, як показують дослідження, збагачує досвід взаємодії педагогів в умовах “презентації” та оцінювання педагогічних досягнень (як власних, так і колег) та досягнень своїх вихованців. Атестація як управлінська діяльність може бути представлена як типовий управлінський цикл (від цілеположення через прийняття рішення до організації та аналітичного контролю за отриманим результатом). Можна стверджувати, що атестація інтегрує всі групи методів управління освітніми системами: соціально-економічні, соціально-педагогічні, психолого-педагогічні; сприяє формуванню нового управлінського мислення у суб'єктах управління і є також реальним засобом демократизації управлінських процесів.

Організація атестаційного процесу на основі нормативної бази, розроблений як документ колективної творчості, в основі якого лежать принципи демократичного управління, і прийнятої як правова основа процедури атестації, виступає реальним механізмом впливу на освітню систему та на самопочуття педагогів у професійній діяльності, на зміну їх соціального та професійного положення, на підвищення авторитету педагога і його прагнення до вдосконалення свого професіоналізму. Сказане обумовило відбір критеріїв оцінки діяльності вищих навчальних закладів, які в процесі експериментальної роботи були об'єктом узгодження позицій, очікувань та інтересів усіх учасників атестаційного процесу. Як основні критерії були сформульовані такі:

- відповідність результатів освіти прийнятним освітнім стандартам;
- умова виконання освітніх програм (з урахуванням специфіки типу ВНЗ, змісту освітніх стандартів, що відображають цю специфіку);
- використання можливостей академії в соціалізації особистості;
- дотримання прав особистості тих, що навчаються, прав батьків у сфері освітньої діяльності, дотримання прав командування і професорсько-викладацького складу інституту;
- характер інноваційної діяльності педагогічного колективу інституту;
- якість освіти студентів.

Таким чином, атестація ВНЗ, педагогів і студентів повинна розглядатися в соціальному контексті, оскільки акумулює в собі свободу у виборі викладачем і тих, що навчаються, гідних цілей і відповідальність особистості перед суспільством, що стало на шлях демократичних перетворень. Цілі й особистісні диспозиції витікають із потреб людини реалізувати себе, добитися поваги оточуючих, бути причетним до значних подій життєдіяльності первинного колективу, суспільства. До цих критеріїв ми відносимо такі головні напрями в роботі ВНЗ:

1. Дотримання прав особистості студентів. Показники даного критерію визначаються, передусім, відповідно до основних нормативних документів (Закон України “Про освіту”) [3].

2. Інноваційна діяльність професорсько-викладацького складу ВНЗ, яка визначається за такими показниками: поновлення змісту освіти (знання поновленого базисного й додаткового компонентів, програми навчання і виховання); переважання індивідуальних і групових форм організації пізнавальної діяльності над “валовими”; поєднання самоаналізу, самоконтролю з самооцінкою партнерів зі спільної праці; поновлення методів і форм роботи в системі освіти (традиційні, традиційні новітні технології, модульні, інноваційні, дистанційні, пошукові моделі навчання, модульна й циклоблочна система організації навчального процесу). Дослідження інноваційної діяльності ряду ВНЗ дозволило нам показати варіативність системи освіти. У той же час в Україні існує серйозна розбіжність між негнучкістю професійних кваліфікацій, які встановлює держава, і потребами окремих осіб, галузей і економіки країни в цілому. За результатами проведених національних конференцій з розвитку освіти в Україні вузівська

громадськість прийняла як стратегічну мету рух у напрямку міжнародної акредитації навчальних програм і вузів.

В Україні поступово створюються умови дія переходу на модель управління освітнім процесом з обмеженим державним контролем – упроваджуються державні стандарти освіти, затверджено всі складові галузевих стандартів освіти, встановлено норми і організації навчального процесу тощо. Треба відмітити, що Міністерству освіти і науки України (МОН України) необхідно прискорити розробку і впровадження повного комплексу державних і галузевих стандартів освіти, а також завершити розробку нормативних положень щодо реалізації Закону “Про вищу освіту” відповідно до вимог Болонського процесу. Державній акредитаційній комісії МОН України слід завершити організаційну перебудову структури ДАК; провести навчання експертів щодо вимог до акредитації і використання галузевих стандартів освіти у процесі акредитації і ліцензування [1].

Вищим навчальним закладам з метою підвищення якості освітніх послуг на основі кращого українського та міжнародного досвіду необхідно впровадити систему самооцінки, розробити програму управління якістю освіти; запровадити систему внутрішнього аудиту якості освіти; впровадити в діяльність навчального процесу галузевий стандарт “Засоби діагностики якості вищої освіти”. Отже, керівництву вузів вкрай важливо розробити заходи щодо узгодження бачення цілей та поточної діяльності навчальних закладів. Необхідно запровадити програми з бізнесовими структурами, розробити спільні – як вітчизняні, так і міжнародні – проекти програм, навчальних планів, видавничих планів, досліджень. Керівництво ВНЗ повинно також подбати про розвиток викладацького складу та його забезпечення відповідно до вимог нової громадської акредитації; забезпечити участь викладачів у діяльності Асоціації в Україні (експерти, особи, які приймають рішення); удосконалити процеси керівництва на основі критеріїв якості. Вистояти в конкурентній боротьбі на європейському ринку послуг у сфері вищої освіти навчальні заклади України не зможуть без запровадження менеджменту якості, відповідно до міжнародних стандартів ISO серії 9000 [4]. Якість вищої освіти традиційно пов’язується зі змістом і формою навчального процесу. Зміст навчального процесу, як правило, базується на кваліфікації і досвіді викладачів. Але швидкоплинність змін, що відбуваються у світі, примушує переглянути усталені погляди.

Таким чином, при зовнішній оцінці діяльності ВНЗ предметом експертизи є результати освітньої діяльності й умови їх досягнення. У ході експертизи вивчаються зміст, якість освіти, досягнутий рівень навченості випускників, а також дотримання вузом установлених законодавством прав громадян на освіту й інших прав, що реалізуються в ньому. Отже, сьогодні стає все очевиднішим, що нам потрібні спеціалісти широкого профілю, і така потреба зумовлена, з одного боку, закономірностями розвитку самої науки, а з іншого – тенденціями суспільного розвитку. Зростання наукоємності всіх сфер людської життєдіяльності, перетворення інформації на основний товар висуває нові вимоги до рівня підготовки спеціалістів. У різних сферах діяльності все частіше потрібна не кваліфікація, а компетентність,

яку можна розглядати у вигляді своєрідної суми навичок, характерних особистості, які об'єднують кваліфікацію, соціальні поведінкові характеристики, здатність працювати в колективі, співвідносити свої дії з інтересами інших, ініціативність і готовність до ризику. До того ж, випускник вищого навчального закладу повинен уміти орієнтуватись у зростаючому потоці інформації, мати навички спілкування, бути готовим до самостійності в прийнятті рішень та відповідальності за їх наслідки.

Література:

1. Балабанова Л. В. Управление конкурентоспособностью предприятия на основе маркетинга : монографія / Л. В. Балабанова, А. В. Кривенко. – Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2004. – 147 с.
2. Романова И. Б. Управление конкурентоспособностью высшего учебного заведения / И. Б. Романова. – Ульяновск : Средневож. науч. центр, 2005.
3. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. / [М. Клименко, О. Дуброва, Д. Барабась та ін.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с.
4. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью вуза / Р. А. Фатхутдинов // Высш. образование в России. – 2006. – № 9. – С. 37–38.

Надійшла до редколегії 10.04.2014 р.

УДК 338.24

К. С. КАНТУР

РОЛЬ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ В РОЗВИТКУ КОНКУРЕНЦІЇ

Розглянуто основні завдання Антимонопольного комітету України, проаналізовано щорічні звіти АМКУ та державні видатки на апарат АМКУ. Виділено основні напрямки діяльності АМКУ та означено пріоритетні завдання комітету в розвитку конкуренції через недопущення умов створення монополій.

Ключові слова: конкуренція, конкурентна політика, антимонопольна політика, Антимонопольний комітет України, державне регулювання економіки.

The analysis of main functions of Antimonopoly committee of Ukraine has been done; yearly based reports of Antimonopoly committee and state expenditure on the antimonopoly apparatus have been analyzed. Main directions of Antimonopoly committee's actions have been allocated. Priority functions of the committee of the development of competition through prohibition of conditions of monopoly creation have been designated.

Key words: competition, competitive policy, antitrust policy, Antimonopoly committee of Ukraine, state regulation of economy.